

INGEZONDEN.

RAPPORT OVER PSYCHIATRISCH ONDERWIJS,

den 16den December 1865 ingeleverd aan den Heer Mr. VAN HOYTEMA, Advocaat-Fiscaal van het Hoog Militair Gerechtshof en Secretaris van Curatoren der Utrechtsche Academie, op zijn verzoek opgemaakt.

Onderwijs in de Psychiatrie in Nederland.

Indien wij ons op het standpunt der hedendaagsche psychiatrie plaatsen, zooals ze zich in de laatste 25 jaren tot een tak der geneeskundige wetenschap heeft ontwikkeld, dan moet het ons in hooge mate verwonderen, dat zij aan geene der drie Hoogeschoolen in Nederland is vertegenwoordigd; doch indien wij in aanmerking nemen, dat, zoolang krankzinnigheid alleen als een ziels- of gemoedsziekte werd beschouwd, niet afhankelijk dus van — en nauwelijks in eenig verband staande met — lichamelijk lijden, er inderdaad van de beoefening der psychiatrie, als gewoon studievak van de geneeskunde, en evenmin van onderwijs in de psychiatrie, als onderdeel van het academisch geneeskundig onderwijs, geen spraak kon zijn — dan wordt het ons duidelijk, waarom de behoefte aan dat onderwijs eerst recht kon gevoeld en erkend worden, toen de psychiatrie dat verheven standpunt had ingenomen.

Dat echter in Nederland ook thans in die behoefte nog niet voorzien is, niettegenstaande zich een eigene Nederlandsche psychiatrische school had ontwikkeld en het krankzinnigenwezen in geen land beter dan in ons vaderland was ingericht, daarvan is de grond te vinden in de omstandigheid, dat, in tegenstelling van alle andere landen, in Nederland de hervorming der krankzinnigen-verpleging en dus ook de verbetering der krankzinnigen-gestichten, voorafgegaan is door, en verder gelijken tred gehouden heeft met de opgehelderde denkbeelden over het wezen van krankzinnigheid van den grooten man, aan wien Nederland die hervorming te danken had. — SCHROEDER VAN DER KOLK toch had zich reeds zelfstandig tot psychiater gevormd, vóór dat hij in staat was zijn inzichten aan de verpleging van krankzinnigen dienstbaar te maken. De kennis, die hij door de waarneming der ongelukkige krankzinnigen in het Buiten-Gasthuis te Amsterdam had verkregen en die bij hem reeds tot gevestigde overtuiging was gekomen, paste hij bij zijn benoeming tot regent van het ellendig krankzinnigenhuis alhier, dat toen nog te recht den naam van „Dolhuis” droeg, dadelijk toe, en kort daarna had hij reeds het college van regenten overtuigd, dat krankzinnigen zieken zijn en dat de inrichting tot hun verpleging een ziekeninrichting behoort te wezen; — hij zette deze zijn lievelingsstudie meer en meer voort, en tegelijk met de hervorming van het dolhuis tot een modelgesticht, vormde zich in zijn helder hoofd een stelsel van psychiatrie, dat

de grondslag werd van een echt-Nederlandsche school, die wetenschappelijk oneindig hooger stond dan die van andere landen, al waren dáár de krankzinnigen-inrichtingen reeds vroeger hervormd geworden en al konden enkele buitenlandsche gestichten op veel grooter volmaking aanspraak maken dan het Utrechtsch krankzinnigen-huis.

Het was, voor de verdere ontwikkeling der psychiatrische inzichten van SCHROEDER VAN DER KOLK, van het hoogste belang geweest, dat hij ze op een uitgebreide kennis in *anatomie*, *physiologie* en *pathologische-anatomie*, die hij aan de academie doceerde, grondde, en dat hij ook daaraan zijn rationeele therapie ontleende; want hierdoor vermocht hij, zoowel in zijn consultatieve praktijk, als in de krankzinnigen-inrichtingen te Amsterdam en hier, zijn krankzinnige lijders reeds naar een vaste methode als zieken te behandelen, toen ze elders nog slechts bij uitzondering een onderwerp van geneeskundige behandeling waren.

Het kon wel niet anders of een man als SCHROEDER VAN DER KOLK moest die zoo zelfstandig verkregen kennis niet slechts voor zich zelve, ten nutte van zijn krankzinnigen, willen gebruiken, maar ze tot een algemeen eigendom maken, zooals dan ook in de ruimste mate door hem gedaan is; want het is van algemeene bekendheid en door mij in zijn levensbeschrijving 1) te boek gesteld, dat hij die kennis gaarne mededeelde: aan *zijn studenten*, als zij over psychiatrie een cursus wilden hooren, zoo als SUERMAN, HULSHOFF en FABIUS getuigen; aan *geneeskundigen*, die zich onder hem tot krankzinnigen-artsen wilden vormen, waaronder ik slechts VAN LEEUWEN, RAMAER, ROELL en mij zelve wil noemen; aan *vreemdelingen*, die zijn beroemde collectie of het gesticht kwamen bezoeken, of wel opzettelijk door hun regeering, of uit eigen beweging, zich onder hem wenschten te vormen, zooals bijv. Dr. C. G. GRÄHS en J. F. LIEDHOLM: aan *alle geneeskundigen* in Nederland door zijn *Pathologie en Therapie der krankzinnigheid beknopt uitéengezet*; terwijl hij eindelijk nog voor meer ingewijden een omvangrijk werk over dit onderwerp bearbeide, waarmede hij zich nog tot in de laatste dagen van zijn leven bezig hield en hetwelk nog slechts de laatste hand van den „meester scheen te be-„hoeven” 2).

Uit het medegedeelde is het duidelijk, hoe groot de verdiensten van SCHROEDER VAN DER KOLK geweest zijn zoowel voor de lotsverbetering der krankzinnigen, als voor de vestiging eener wetenschappelijke psychiatrie en van een zelfstandige Nederlandsche psychiatrische school, waaruit het geneeskundig personeel van genoegzaam alle gestichten in Nederland is voortgesproten.

Het verdient daarbij opmerking, dat deze zooveel omvattende arbeid *geheel onverplicht* door hem verricht is geworden, daar ze buiten den kring zijner academische werkzaamheden lag, waarvan het onvermijdelijk gevolg geweest is, dat de behoefte aan psychiatrisch onderwijs aan onze hooge scho-

1) Levensschets van J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, *Utrechtsche Studenten-Almanak* van 1863, conf. mijn „het krankzinnigen-gesticht te Utrecht gedurende deszelfs 400-jarig bestaan”.

2) *Stud.-Alm.* 1863, blz. 152.

len niet gevoeld of althans niet erkend geworden is, zoolang ze aan een derzelve door den Hoogleraar in anatomie, physiologie en pathologische anatomie op zulk een uitstekende wijze vervuld werd en er mede te Amsterdam onder leiding van den Hoogleraar VOORHELM SCHNEEVOOGT, gelegenheid bestond voor theoretisch en praktisch onderwijs in psychiatrie, zoolang hij aan het hoofd stond van den Geneeskundigen Dienst van het Buiten-Gasthuis aldaar.

Zoodra nu de Nestor onzer Nederlandsche psychiatrie was overleden en de eenige Hoogleraar in de geneeskunde, die zich een studie van de psychiatrie gemaakt had, door veranderde betrekking, buiten staat gesteld was aan zijn theoretisch onderwijs in de psychiatrie het practische te verbinden, ontstond er onvermijdelijk een gaping in het geneeskundig onderwijs, daar aan geene der Hoogescholen een leerstoel voor psychiatrie bestond en die tak der geneeskunde in de laatste jaren zulk een ontwikkeling had gekregen, dat ze niet meer als bijvak door andere Hoogleraren kon behandeld worden, al waren die niet reeds met werkzaamheden overladen.

Allengs had ook buitenslands de psychiatrie een wetenschappelijk karakter gekregen en was er alom een onweerstandbaar streven naar vooruitgang ontstaan, dat door eigen organen in Duitschland, Frankrijk en Engeland vertegenwoordigd werd — ja! nog vóór dat Nederland zijn vertegenwoordiger bij het psychiatrisch onderwijs aan de Hoogescholen verloor, werd in Duitschland op twee achtereenvolgende vergaderingen van Duitsche krankzinnigen-artsen een voorstel behandeld, dat strekte om, zoo spoedig mogelijk, aan alle Duitsche Hoogescholen, leerstoelen en klinieken voor psychiatrie op te richten 1).

In de laatste plaats hebben wij nu nog het bovenstaande op ons land toepasselijk te maken, dat inderdaad niet moeilijk is; te minder omdat thans het oogenblik juist geschikt schijnt het geneeskundig onderwijs door dat der psychiatrie uit te breiden, daar, na de invoering van de geneeskundige wetten, dat onderwijs bij de verschillende inrichtingen zoo volkomen mogelijk zal moeten gemaakt worden, doordien zulks, meer nog dan vroeger, den meer of minderen bloei van elke inrichting van geneeskundig onderwijs zal bepalen en niets het oprichten van een of meerdere leerstoelen voor psychiatrie kan in den weg staan.

Na het boven aangevoerde kan het toch aan geen twijfel onderhevig zijn, of de invoering van psychiatrisch onderwijs is in ons land noodzakelijk, daar dezelfde gronden, waarop die noodzakelijkheid voor Duitschland berustte, ook voor Nederland bestaan en de uitvoerbaarheid reeds door SCHROEDER VAN DER KOLK was bewezen; want al zijn er ook onder onze geneeskundigen meerderen, die door eigen studie of bijzondere omstandigheden in dit gebied genoegzaam kennis hadden opgedaan en niet vreemd zijn gebleven aan de vorderingen van dezen tak der geneeskundige wetenschap en ofschoon de Nederlandsche psychiatrische school veel licht over ons land verspreid en zich thans

1) Vergad. 12 en 13 Sept. 1860 voorstel te Erlangen w. JESSEN. Vergad. 11—20 Sept. 1861 te Landau en Speijer, voorstel SÖLBRIG.

met de Duitsche vereenzelvigd heeft, zoo is het toch onbetwistbaar, dat daardoor geenszins de behoefte aan theoretisch en minder nog aan klinisch onderwijs is vervuld. — Dezelfde leemten, die ons uit de boven medege-deelde 1) discussiën gebleken zijn voor Duitschland te bestaan, zijn ook hier aanwezig, zoodat ook bij ons alleen een klein aantal assistent-artsen in de gestichten gelegenheid hebben zich practisch te vormen, terwijl al de overige geneeskundigen van die gelegenheid ten eenenmale verstoken zijn. Aan onze Hoogeschoolen wordt zelfs geen theoretisch onderwijs in de psychiatrie gegeven, waarvan het noodzakelijk gevolg is, dat krankzinnigheid, als geneeskundige studie, voor de meesten onzer, tot nog toe zoo verschillend gevormde, geneeskundigen een terra incognita was, waarvan de bewijzen zich dagelijks voordoen.

In het inleidings-artikel der *Geneeskundige Courant* 1864, n°. 38, wordt duidelijk aangewezen, dat zoogenaamde zielsziekten door speciëele deskundigen behooren onderwezen te worden, daar zij gelijk staan met andere onderdeelen der ziekte-leer, die, of om de uitgebreidheid en moeilijkheid der studie of om de eigenaardige behandeling of om derzelve zeldzaam voorkomen, een onderwerp van speciëele studie zijn geworden. Om diezelfde reden is dan ook de behandeling dier ziekten in handen van speciëele deskundigen gekomen; doch is derzelve studie ook voor den gewonen geneesheer onmisbaar, daar de eerste behandeling van krankzinnigen in hunnen familiekring aan hem wordt toevertrouwd en een misslag in die behandeling de noodlottigste gevolgen kan na zich slepen.

Hulde doende aan de strekking van dit artikel, om althans één leerstoel voor psychiatrie in Nederland opgericht te krijgen, zoo zou toch de bestaande behoefte geheel onvolledig vervuld worden, als wij ons met een gelegenheid voor theoretisch onderwijs in psychiatrie te vrede stelden, zooals de steller van dat artikel, die de aanstaande psychiatrici daardoor voor hun gewichtige betrekking wil voorbereiden, doch met geen enkel woord van klinisch academisch onderwijs gewag maakt; zoodat, al werd aan zijn wensch voldaan, Nederland een tred terug zou doen op de ons door SCHROEDER VAN DER KOLK aangewezen baan en wij voor lang een schrede zouden achter blijven op den weg, dien wij in Duitschland zagen bewandelen.

Alleen dan, wanneer minstens aan één Hoogeschool een speciëel deskundige met het psychiatrisch onderwijs, zoowel theoretisch als klinisch werd belast en aan de andere inrichtingen van geneeskundig onderwijs aan die behoefte allengs werd tegemoet gekomen, zou Nederland in dit opzicht spoedig zijn plaats hernemen en de psychiatrie onder de andere vakken van geneeskundig onderwijs waardig vertegenwoordigd worden.

Behalve te Amsterdam, waar nog altijd krankzinnigen voorloopig in het Buiten-Gasthuis worden opgenomen en dus een afdeeling voor krankzinnigen tot onderwijs zou kunnen worden opengesteld en in Rotterdam, dat een stedelijk krankzinnigengesticht heeft, bestaat bij geen inrichting voor geneeskundig onderwijs de gelegenheid psychiatrie klinisch te doceeren als

1) Deze waren door mij vertaald bijgevoegd, doch kunnen hier achterwege blijven evenals meerdere bijgevoegde statistieke gegevens.

te Utrecht; indien namelijk daartoe de toestemming van het Collegie van Regenten werd verkregen, die dezen niet zouden weigeren, als zij slechts de zekerheid hadden, dat daardoor geen nadeel aan de verpleging der aan hun zorg toevertrouwde ongelukkigen gedaan werd. In Utrecht zou hierdoor aan de Hoogeschool de meest geschikte gelegenheid bestaan ook voor klinisch onderwijs, daar de afdelingen van het krankzinnigen-gesticht, waarnit het klinisch materieel zou moeten geput worden, thans reeds een bevolking van genoegzaam 200 lijders hebben en zij voor meer dan 300 krankzinnigen der derde klasse worden ingericht; terwijl de nieuwe aanbouw, die reeds van zelf op een wijze zal ingericht worden, welke aan de tegenwoordige eischen eener goede krankzinnigen-inrichting voldoet, zonder moeite met de localiteiten, tot dat onderwijs benodigd, zou in verband kunnen gebracht worden. De afdelingen der verpleegden van de 1ste en 2de klasse, die door die verbouwing nog meer volkomen van die der derde klasse zullen afgescheiden worden, moeten slechts bij het klinisch onderwijs ontoegankelijk blijven en de grondbeginselen worden toegepast, die wij op de vergaderingen van Duitschlands krankzinnigen artsen zagen vastgesteld.

Behalve dat zulk een leerstoel voor psychiatrisch onderwijs mede aan dat der gerechtelijke geneeskunde zou kunnen worden dienstbaar gemaakt, verdient zijn plaatsing in Utrecht te meer aanbeveling, omdat niet slechts door de studenten in de geneeskunde, maar ook door de kweekelingen van 's Rijks Hospitaal van dat onderwijs gebruik zal kunnen gemaakt worden.

Den 16den December 1865.

J. P. T. VAN DER LITH.

Daar het onderwijs in de psychiatrie in Nederland een nieuwe phase intreedt en de overgang door Prof. WINKLER in het *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde* zoo juist geschetst is, sedert hij als Lector en Hoogleeraar met het onderwijs belast was, scheen het mij niet ongepast de geschiedenis der eerste vooruitgaande phase mede te deelen, van welke bovenstaand Rapport het eerste gedeelte behelst.

Utrecht, 14 October 1894.

Prof. Dr. VAN DER LITH.

Aan de Redactie!

Het spijt de Commissie voor geneeskundige politie, enz., dat de Afdeling *Vecht en Omstreken* schroomt, de door die Commissie gedane vragen te beantwoorden.

Toch heeft dat schromen haar sympathie, wanneer het is tengevolge van een huiverig zijn, om eenig ziektegeval toe te schrijven *uitsluitend* aan den invloed van te langen arbeidsduur.

Aangezien nu die vragen wel degelijk *uitsluitend* handelen over te langen arbeidsduur als aetiologisch moment voor ziekten, had de Commissie, dunkt mij, de vragen anders moeten stellen. Zij ziet dit dan ook in, want even later zegt zij, dat zij bedoeld heeft „in de eerste plaats” en niet „uitsluitend”...

Maar nu de vragen zelf!